

BERGSLUFT

Medlemsblad för Elin Wägner-sällskapet nr 4

Juli 1991

Elin Wägner-dagen 1991

fick på det nyckfulla vädret hållas i Bergs bygdegård, där trots konkurrensen från 100-årsfirandet av Pär Lagerkvist ett 70-tal personer hade samlats för att hålla föreningens första årsmöte samt lyssna till Elisabet Hermodsson.

Grundkänning

hade Elisabet Hermodsson kallat sitt program där hon med hjälp av uppläsningar av egna dikter och essätexter lät oss följa med på en hisnande historisk resa för att söka efter den kvinnliga identiteten. Själv hade hon fått spår på Elin Wagners idéer om ett förhistoriskt matriarkaliskt samhälle genom att läsa den av henne, inför skrivandet av Väckarklocka, förstreckade och kommenterade Bachofen-upplagan. Denna bok, som kommit att betyda så mycket för Elisabet Hermodsson hade tillhört Emilia Fogelklou som låtit den gå i arv till Karin Westman-Berg.

Väckarklocka tegs ihjäl och in i vår tid har kritiken mot Bachofens teorier om det moderrättsliga samhället kritiserats av många forskare och författare. Elisabet Hermodsson visade på den föraktfulla tonen hos kritikerna och menade att föraktet för det kvinnliga inte bara drabbar kvinnorna i form av kvinnoförtryck utan det trycker också ned det kvinnliga hos männen så att deras manliga, mera aggressiva sidor får fritt spelrum. Därför behöver vi en ständig "grundkänning" med de modiga författare, Elin och andra, som vågat ta upp till diskussion nya tankar och teorier som utmanar manssamhället genom att ta de kvinnliga sidorna hos människan på allvar.

Vi som lyssnade på Elisabet Hermodsson kände hur även vi fick kontakt med grunden för Elins tanke- och idévärld. Och när Elisabet Hermodsson i slutet av sitt tal apostroferade Flory Gate och betygade hur mycket hennes styrka och trofasthet mot Elins idéer betytt, insåg vi alla hur allt hänger ihop och hur viktiga vi alla är för att arbetet för en bättre, "kvinnligare" värld en dag ska bära frukt.

Årsmötet

EW-sällskapet fick vid årsmötet sin första styrelse vald i demokratisk ordning. Börje Schlecker hade avböjt fortsatt arbete som kassör och avtackades för sina insatser under uppbyggnadsåret. Styrelsen består numera av följande personer:

Marianne Enge, ordförande

Flory Gate

Solveig Hammarbäck, sekreterare

Brita-Stina Jonsson, kassör

Lillian Karlsson, ansvarig för klippsamlingen

Sven Andersson, ansvarig för bokförsäljningen

KF Bernander, ansvarig för boksamlingen

Maria Ahl

Karin Sahlström

Samtliga är valda som ledamöter och några suppleanter finns inte. Styrelsen tycker att det är bra att sprida arbetet på så många händer som möjligt. Det fortlöpande arbetet sköts av en arbetsgrupp bestående av ordförande, sekreterare och kassör.

På årsmötet föreslogs att till nästa årsmöte borde stadgarna ändras så att styrelsen väljs på två år med nyval av halva styrelsen varje år. Styrelsen ska utarbeta förslag till stadgeändring i god tid före nästa årsmöte.

Elin Wägner-sällskapet, Svanholm, Skir, 355 90 VÄXJÖ
Postgiro 22 21 27-3

Bergsluft

Redaktion: Marianne Enge och Solveig Hammarbäck

Telefon 0470-75557, 75515

Adressändring

Föreningens adress är numera sekreterarens: Svanaholm, Skir, 355 90 VÄXJÖ. Kassören har hand om pg-numret 22 21 27-3 och kan nås på telefon 0470-63126.

Årsavgiften

Ett litet antal medlemmar har ännu inte betalat in årsavgiften för 1991. Till dessa medskickas ett inbetalningskort med detta nummer av Bergsluft. Vi har mottagit en postanvisning utan avsändare. Ring till kassören och kolla inbetalningsdatum om du tror att det kan vara du som slarvat!

Nästa års avgift diskuterades också på årsmötet. Eftersom det är svårt att förutse portohöjningar och andra kostnader för 1992 delegerade årsmötet till styrelsen att före årsskiftet bestämma årsavgiften för nästa år. Den får dock inte överskrida 100 kr.

Medlemsförteckning

På årsmötet föreslogs bl a att föreningen skulle låta trycka upp en medlemsförteckning så att medlemmar som bor nära varandra kan ta kontakt för ev aktiviteter. Vi skickar därför ut en sådan med detta nummer av Bergsluft. Kanske finner du att någon som borde vara med inte finns på listan. Tipsa i så fall direkt till vederbörande! Ett bra presentförslag är också ett medlemskap i Elin Wägner-sällskapet. Om du sätter in 75 kr på pg 22 21 27-3 och anger ordentligt namn och adress på den nya medlemmen så sänder vi gärna ett litet kort som bekräftelse på gåvan med ditt namn angivet.

Vi i styrelsen hoppas att medlemsförteckningen ska bli till nytta och glädje för medlemmarna. Spara den, för det dröjer nog några år innan vi låter trycka upp en ny.

Elin 110 år den 16 maj 1992

Nästa år infaller Elins födelsedag så lämpligt på en lördag och naturligtvis ska vi förlägga årsmötet till just denna dag. Vi förbereder redan ett intressant program och ska försöka göra 1992-års Elin Wägner-dag riktigt minnesvärd. Sätt ett kryss i almanackan redan nu!

Höstseminarium

Inbjudan till höstens Elin Wägner-seminarium den 21-22 september på St Sigfrids folkhögskola kommer att skickas ut i mitten av augusti. Temat blir Väckarklocka och vi kan redan nu utlova flera intressanta föredragshållare som ska belysa olika aspekter av EW:s idévärld och hjälpa oss att förstå denna rika, högaktuella bok. Använd sommaren till något riktigt intressant: Läs Väckarklocka och anmäl dig sedan till höstseminariet!

Helena Forsås-Scott

Med detta utskick följer en särskild inbjudan till en föreläsning med litteraturforskaren Helena Forsås-Scott, som befinner sig på sitt årliga Sverige-besök. Hon presenteras av *KF Bernander* på följande sätt:

"Helena Forsås-Scott bor och arbetar i Aberdeen sedan flera år. Vid sidan av sin undervisning bedriver hon Wägner-forskning och har publicerat artiklar i kända tidskrifter.

I Kvinnovetenskaplig tidskrift nr 3, 1985 analyserar hon de två "självbiografiska" romanerna Genomskådad och Hemlighetsfull i en utförlig essä, som introduceras med följande ord: "Helena Forsås-Scott presenterar här en nyläsning av de båda romanerna med fokus på texternas konstnärliga komplexitet". Nyläsning - det är just vad Helena håller på med, och i Samlaren 1986 är det Åsa-Hannas tur att skärskådas från delvis nya utgångspunkter. Redan Samlaren 1983 innehöll en översiktlig studie i Wagners romankonst, kallad Kvinnoroll och kvinnosak.

Helena ägnade Isaksson-Linders Wägnerbiografi två stora analyserande recensioner i Swedish Books 1980 resp 1981, den första betitlad "A Woman of her time and of ours", den andra "A Swedish internationalist". Hon har också skrivit en anmälan av "Kära Ili, käraste Elin" (i Kvinnovetenskaplig tidskrift nr 2, 1989).

Nu är de närmaste planerna en bok med nyläsningar av en hel rad Wägner-romaner och - på lite längre sikt - en samlingsvolym med artiklar av Elins egen hand. Det lär finnas mängder, begravda i tidningar, tidskrifter och andra publikationer av skilda slag."

Mitt möte med Elin

(inledningstal vid Elin Wägner-dagen 1991)

Jag vill gärna berätta för er hur jag mötte Elin. Det var sommaren 1982 då hon fyllde 100 år och jag var 41, lika gammal som Elin var då hon köpte tomt i Berg. Så här skriver hon i ett brev till John Landquist i december 1923:

"I Berg har jag nu köpt mig en tomt vid kyrkan med härlig utsikt och kanske bygger jag en stuga till våren. Det blir feriehem först och sen kanske det egentliga hemmet."

Men tillbaka till 1982 då vi reste runt i Kronobergs län i Elins fotspår med Tusen år i Småland och Elins väninna Flory Gate som vägvisare - Eva Insulander som var chef på lokalradion och jag som sommarjobbade efter två år i Botswana i Afrika. Mitt hus i Berg hade jag köpt två år tidigare innan vi flyttade till Botswana och höll nu på att renovera det. Från övervåningen hade jag nästan samma utsikt som Elin från sin veranda - en horisont uppbyggd av "höjdsträckor i olika nyanser avståndsblått", som hon skriver i Tusen år i Småland.

Jag hade läst Åsa-Hanna i skolan och vi for förbi gården dit Åsa-Hanna flyttade och upptäckte att kopparkittlarna bara var skurade på den sidan som syntes. Hur många av oss lever inte på det viset? Visar upp en blank yta och hoppas att ingen ska vända på en och upptäcka den ärgiga baksidan. Åsa-Hanna lärde sig, som även jag har gjort att "det kan komma så möe utå ett enda misstag."

Det var smålandsböckerna som fångslade mig först, känslan för naturen, för människorna, också för det komiska, kvicka, löjliga. Jag gick in i Bergs kyrka och tittade på profeterna som var så fula att gravida kvinnor varnades för att titta på dem. Jag såg prostgården i Berg framför mig när jag läste "Den namnlösa" om en människospilla som tas om hand i ett hem där människorna inte når fram till varandra. Mitt eget hus figurerade i "Svalorna flyger högt" om den unga lärarinnan Maria, vars älskade kommer tillbaka först när det är för sent. Människorna i böckerna var så märkligt levande trots att språket och stilen ibland var omständlig och gammeldags. Men vi brottas ju fortfarande med samma problem att nå fram till varandra, att ge och visa kärlek, att försona oss med oss själva lika väl som med andra.

Eller som det står i "Från Seine, Rhen och Ruhr": "Hatets verkningar känna vi väl, men känna vi ännu Kärlekens? Vi har ju inte provat dem?"

Det var Flory, som stack boken i händerna på mig, en djupt pacifistisk skildring från ett härjat Europa mellan två krig. I höstas undervisade jag en del timmar på gymnasiet just när kriget i Irak bröt ut. Krigsutbrottet gjorde mig djupt deprimerad, jag såg det som en manifestation av det patriarkala samhället - att lösa en konflikt med våld. Jag visste inte hur jag skulle orka undervisa, men jag löste det genom att skriva upp ett citat ur boken på svarta tavlan och låta klassen diskutera det. Det var både underbart och skrämmande att Elin hade rätt, att vad hon sade på 20-talet stämmer 70 år senare, till exempel:

"Ty de tåliga, de alltför tåliga, det är majoriteten i denna värld. Så bli de behandlade därefter, behandlade och tvingade att handla, skjutna och tvingade att skjuta."

Vad som fascinerar mig hos Elin - och som jag tycker gör henne till en stor tänkare - är att hon kombinerar vår tids tre stora problemfrågor - fred och jämställdhet med ett ekologiskt synsätt. Hon menar att man inte kan få fred om makten i samhället är ojämnt fördelad mellan män och kvinnor och att vi måste sluta att exploatera och förstöra jordens tillgångar. I "Väckarklocka", från 1941 (mitt födelseår), hennes mest fascinerande och egensinniga bok (som kom ut i en ny upplaga förra året) går hennes tankar tillbaka till matriarkatet då jorden var vår moder och vi inte tillät oss miss-hushålla med hennes resurser. Så här skriver hon i Väckarklocka:

"Männens kamp för herraväldet på jorden har gått jämsides med deras kamp för herraväldet över kvinnan. Segern måste vara en dubbelseger för att bli fullständig. Den blev så fullständig att hela jämviktsförhållandet på jorden rubbades. Den sortens segrar har det med sig att de tvingar till ny strid igen."

När vi startade Elin Wägner-sällskapet förra året var det särskilt den kombinationen av tankar vi tog fasta på. Vi ville gå vidare, se vart de kan leda i dagens samhälle. Därför diskuterar vi - i Elins anda - till exempel kvinnornas roll inom EG. Och i mitt u-landsarbete känner jag ofta att Elin tittar mig över axeln och viskar i mitt öra. Jag tror att Elin varit hårt engagerad i u-lands- och utvecklingsfrågor om hon hade levat idag. Där gäller hennes teser lika väl som här - fred på jorden kan vi bara nå om män och kvinnor, människor av olika religioner och raser kan arbeta förtroendefullt tillsammans och fördela jordens resurser så att de räcker till alla.

/Marianne Enge

Elin och kamratsamhället

I det förra numret av Bergsluft skrev vi om att Margareta Lindholm doktorerat på en avhandling om Elin Wagners och Alva Myrdals feministiska tänkande. Annu en avhandling har kommit under våren där Elin förekommer om än inte som huvudfigur. *Lena Eskilsson*, idéhistoriker i Lund, disputerade i april månad på avhandlingen "Drömmen om kamratsamhället. Kvinnliga medborgarskolan på Fogelstad 1925-35" (Carlssons, 1991) och det är klart att där spelade Elin Wägner en stor roll liksom hon gjorde i Tidevarvet, den tidskrift som personellt och idémässigt stod medborgarskolan nära.

Fogelstadkvinnorna, dvs Elisabeth Tamm, Kerstin Hesselgren, Ada Nilsson, Honorine Hermelin och Elin Wägner presenteras här med sina olika specialiteter och kunskapsområden. Om Elin skriver Lena Eskilsson att hon "var en idémänniska. Till skillnad från de övriga uttryckte hon emellertid sina idéer i skrift, vilket gör henne värdefull i sammanhang med en grupp kvinnor med i övrigt tämligen implicita värderingar. Elin Wägner var visserligen primärt en självständig författare som värnade om sin frihet och integritet. Men hon var ändå den som oftast formulerade gruppens idéer - i artiklar, programskrifter och uttåg - när detta var nödvändigt eller önskvärt. Romanen *Dialogen fortsätter* från 1932 betraktas som hennes Tidevarvsroman. Den behandlar dagsläge och kvinnosak på samma sätt som Tidevarvet gjorde vid samma tid, tecknar kvinnor som kunde vara framstigna ur Fogelstadkretsen och i romanen förs samma freds- och befolkningsdebatt som engagerade Fogelstadkvinnorna."

Fogelstadgruppens alternativa samhällsprogram med frågorna om fred och miljö, småskalighet och decentralisering högt prioriterade betydde naturligtvis mycket för Elin Wagners utveckling med Väckarklocka som logiskt resultat. Lena Eskilsson ställer detta samhällsprogram emot den mera framgångsrika "svenska modellen" med sina storskaliga, rationella, kollektiva lösningar på efterkrigstidens samhällsproblem. Tyvärr kunde inte Fogelstadgruppen samla tillräckligt många intresserade för att bli den stora förändrande kraften i samhället. Men nog var det ett modigt och intressant försök!

Lena Eskilssons avhandling kan med fördel läsas jämsides med *Hjördis Levins* bok "Elisabeth Tamm på Fogelstad. En radikal herrgårdsfröken" (Symposion 1989). Där får idéerna liv och människorna bakom "drömmen om kamratsamhället" framträder med både fel och förtjänster.

Om du inte hinner läsa Väckarklocka.....

.... så bjuder vi här på några tänkvärda citat att fundera över - i trädgårdslandet, hängmattan eller var du nu befinner dig i sommar:

"Alltings ursprung är det stora modersskötet, det som en gång födde världen och återföder livet samt tar det tillbaka."

"I det lagbundna universum som hålles igång av en motor, måste kvinnorna i längden känna sig illa till mods. En levande, växande organism i vilken bor en osynlig ande är den naturliga symbol under vilken de kan fatta världsalltet, men nu skulle det prompt vara en maskin."

"(Kvinnorna) måste hjälpas åt med männen att finna den livsform där livet blommar, men de får aldrig låta sig mutas bort från kravet att moderskapet skall vara frivilligt och kärlekslivet löst från ekonomiskt beroende."

"Vi har alla vetat att den första kvinnorörelsen strävade att åt kvinnorna erövra rätt att utöva hantverk och handel. Men vi har inte tänkt på att de då försökte återerövra gamla privilegier."

"Det enda trygga, i den mån någonting är tryggt, vore en ordning där hemplikter och förvärvsarbete organiskt hängde samman till ett helt."

"Önskningskraft har som de gamla visste en sällsam kraft.... Vi behöver en vision av en värld med mening i för att önskekraften skall leva upp igen."

"... en värld, framsprungen ur samarbete mellan män och kvinnor, en värld där rörelse och jämvikt är riktigt avpassade mot varann, liksom hjärnornas och händernas arbete, en värld som uppvisar den rätta blandningen av samfundsgemenskap och individuell frihet, värn för livet och mod att riskera det för en god sak, jordförbundenhet och himmelslängtan."